

Zastrzeżenie warunku lub terminu a charakter prawny zapisu na sąd polubowny

Zapis na sąd polubowny stanowi centralną instytucję sądownictwa polubownego¹. Jest on bowiem integralnie związany z całym postępowaniem arbitrażowym² – celem jego zawarcia jest wyłączenie jurysdykcji sądu państwowego i poddanie orzecznictwu sądu arbitrażowego spraw spornych między stronami, powstałych na tle określonego stosunku prawnego³. Jednocześnie warto zauważyć, że sąd polubowny nie będzie miał kompetencji do działania, a sądy państwowe nie będą wyłączone od rozpoznania sporu, o ile strony nie zawrą skutecznie umowy o arbitraż⁴. Poprawne sporządzenie zapisu na sąd polubowny jest zatem niezbędne dla uruchomienia procedury arbitrażowej, treść umowy arbitrażowej może w znacznym stopniu ukształtować przebieg postępowania przed sądem polubownym, a skarga o uchylenie wyroku sądu arbitrażowego znajduje często oparcie właśnie w zarzutach dotyczących ważności lub prawidłowości zapisu na sąd polubowny⁵.

Kwestia ustalenia charakteru prawnego umowy arbitrażowej stanowi jedno z najbardziej kontrowersyjnych zagadnień związanych z sądownictwem arbitrażowym⁶. **Zapis na sąd polubowny uznawany jest zasadniczo za umowę o charakterze**

---

¹ Tak: R. Morek, *Mediacja i arbitraż. Art. 183¹-183¹⁵, 1154-1217 KPC*. Komentarz, Warszawa 2006, str. 127; L. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007, str. 76. Podobnie: J. J. Skoczylas, *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny a autonomia regulacji prawnej arbitrażu (po nowelizacji z 2005 roku)*, [w:] *Księga pamiątkowa 60-lecia Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie*, pod red. J. Okolskiego, A. Całusa, M. Pazdana, S. Sołtysińskiego, E. Warzyńskiego, S. Włodyki, Warszawa 2010, str. 136.

² D. P. Kała, *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny*, [w:] *Ogólnopolski Zjazd Cywilistów Studentów. 45 lat kodeksów cywilnych. Materiały pokonferencyjne*, pod red. J. J. Skoczylasa, D. P. Kały, P. Potakowskiego, Lublin 2009, str. 165.

³ E. Marszałkowska-Krzesz, [w:] *Postępowanie cywilne*, pod red. H. Mądrzaka, Warszawa 2001, str. 380, 383.

⁴ Tak: L. Błaszczak, M. Ludwik, *op. cit.*, str. 76. W tym zakresie por. też: D. Mazur, *Prawo właściwe w międzynarodowym arbitrażu handlowym*, KPP 2003, z. 1, str. 120; D. P. Kała, *op. cit.*, str. 165.

⁵ Por. M. Janowski, *Zapis na krajowy sąd polubowny de lege lata i w świetle projektowanych zmian*, [w:] *Prace laureatów konkursu im. Prof. Jerzego Jakubowskiego*, Edycja Druga, Warszawa 2005, str. 31.

⁶ Tak w odniesieniu do umów procesowych w ogólności również: R. Kulski, *Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2006, str. 148 oraz M. Mazur, *Moc wiążąca umów procesowych na przykładzie zapisu na sąd polubowny*, ADR 2011, nr 1, str. 42.

(1) materialnoprawnym⁷, (2) procesowym⁸, (3) mieszanym (materialno-procesowym)⁹ lub (4) *sui generis*¹⁰. W praktyce konkurują ze sobą przede wszystkim dwa

⁷ Aktualnie w doktrynie zob. przede wszystkim: W. Siedlecki, *O tzw. umowach procesowych*, [w:] *Studia prawa zobowiązań*, Poznań 1961, str. 169 i n.; tenże, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1972, str. 203, 606-607; tenże, [w:] W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2004, str. 153, 431; B. Dobrzański, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*. T. 1, pod red. Z. Resicha, W. Siedleckiego, Warszawa 1975, str. 1008; F. Zedler, *Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków*, Warszawa 1976, str. 114; tenże, *Zapis na sąd polubowny*, [w:] *Umowy w obrocie gospodarczym*, pod red. A. Kocha i J. Napierały, Kraków 2006, str. 389; Z. Świeboda, *Czynności procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1990, str. 29-33; J. Mokry, *Czynności procesowe podmiotów dochodzących ochrony praw w postępowaniu cywilnym*, AUWr No 1507, Prawo CCXXV, Wrocław 1993, str. 70-71. K. Siedlik, *Charakter prawny umowy arbitrażowej w prawie niemieckim i polskim*, PUG 2000, nr 2, str. 21 i n.; M. Uliasz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do nowelizacji*, Warszawa 2006, str. 573; tenże, *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do artykułów 506-1217*, Warszawa 2007, str. 735; M. Hałgas, *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny*, PUG 2007, nr 2, str. 2 i n.; E. Marszałkowska-Krześ, L. Błaszczak, *Zapis na sąd polubowny a czynności notarialne (wybrane zagadnienia)*, Rejent 2007, nr 9, str. 12-13; L. Błaszczak, *Wyrok sądu polubownego w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010, str. 104-114; tenże, [w:] *Postępowanie cywilne*, pod red. E. Marszałkowskiej-Krześ, Warszawa 2011, str. 535-536; J. J. Skoczylas, *op. cit.*, str. 142-143; M. P. Wójcik, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2010, pod red. A. Jakubeckiego, str. 1429-1430; P. Wrześniewski, *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny*, Warszawa 2010, str. 242 i n., w tym w szczególności str. 257 i n.; A. Jakubecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom V. Artykuły 1096-1217*, pod red. H. Doleckiego, T. Wiśniewskiego, Warszawa 2012, str. 408. Zob. też w orzecznictwie: uchw. SN z 15.11.1970 r., III CZP 63/70, OSN 1971, nr 5, poz. 78, str. 11-14.

⁸ Aktualnie por. przede wszystkim: M. Sawczuk, *Zdolność procesowa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1963, str. 35-36; J. Jodłowski, *Głos w dyskusji*, [w:] *I Ogólnopolski Integracyjny Zjazd Cywilistów 28-30 września 1972 roku*, pod red. M. Sawczuka, Rzeszów 1974, str. 179-180; A. Skąpski, *Ograniczenia dowodzenia w procesie cywilnym*, ZNUJ nr DLXXXVIII, „Prace prawnicze” z. 93, Kraków 1981, str. 27-31, w tym w szczególności str. 27-28; W. Berutowicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1984, str. 246; A. Świdzka, *Sądownictwo polubowne w perspektywie zmian (zagadnienia wybrane)*, Pal. 1992, nr 1-2, str. 43; M. Tomaszewski, *Umowa o arbitraż, podstawowe problemy prawne*, PUG 1994, Nr 1, str. 15-16; tenże, *Umowa o arbitraż*, [w:] *System Prawa Handlowego. Arbitraż handlowy*, t. 8, pod red. A. Szumańskiego, Warszawa 2010, str. 285-288; B. Pankowska-Lier, D. Pfaff, *Arbitraż gospodarczy. Praktyka, uznanie i wykonanie wyroków, dokumenty*, Warszawa 2000, str. 69; B. Pankowska-Lier, B. Sołtys, *Umowa arbitrażowa w obrocie gospodarczym*, Warszawa 2004, str. 6; T. Kurnicki, *Znowelizowane postępowanie przed sądem polubownym*, MoP 2005, nr 22, str. 1121; R. Kulski, *Charakter prawny umów procesowych*, PiP 2002, nr 1, str. 60-63; tenże, *Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym*, str. 168-173; T. Ereciński, [w:] J. Ciszewski, T. Ereciński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część czwarta – Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego. Część piąta – Sąd polubowny (arbitrażowy)*, Warszawa 2006, str. 367; T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008, str. 85, 86-87; K. Weitz, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część czwarta. Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego. Część piąta. Sąd polubowny (arbitrażowy)*. Tom 5, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2009, str. 620; Z. Radwański, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo cywilne – część ogólna*, t. II, Warszawa 2008, str. 30; D. P. Kała, *op. cit.*, str. 174-175; Z. Resich, [w:] J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapiere, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2009, str. 278; K. Piasecki, *Postępowanie sporne rozpoznawcze w sprawach cywilnych*, Warszawa 2010, str. 149.

⁹ Por. obecnie w literaturze: S. Dalka, *Sądownictwo polubowne w PRL*, Warszawa 1987, str. 57; E. Marszałkowska-Krześ, [w:] *Postępowanie cywilne*, pod red. H. Mądrzaka, Warszawa 2003, str. 395. M. Janowski, *op. cit.*, str. 56 i n., w tym w szczególności str. 61; A. Budniak, *Charakter prawny oraz dopuszczalność zawarcia zapisu na sąd polubowny w prawie polskim i niemieckim (cz. I)*, Rejent 2008, nr 9, str. 42 i n., w tym w szczególności str. 54-55; P. Prus, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz tom 2 (art. 506-1217)*, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2011, str. 1024. Zob. też w judykaturze: uchw. SN z 8.03.2002 r., III CZP 8/02, OSNC 2002, nr 11, poz. 133 oraz post. SN z 22.02.2007 r., IV CSK 200/06, OSNC 2008, nr 2, poz. 25.

¹⁰ Tak aktualnie: D. Mazur, *op. cit.*, str. 117; M. Pazdan, *Prawo właściwe do oceny zapisu na sąd polubowny*, Rejent 2003, nr 10, str. 176; tenże, *Bezskuteczność lub nieważność zapisu na sąd polubowny w pra-*

pierwsze stanowiska, podczas gdy zapatrywanie trzecie i czwarte mają mniejsze znaczenie, a ponadto nie zawsze są od siebie wyodrębniane¹¹. Należy przy tym podkreślić, że **rozstrzygnięcie dyskusji w przedmiocie natury prawnej zapisu na sąd polubowny ma nie tylko znaczenie czysto teoretyczne, ale również praktyczne**¹². **Uznanie określonego charakteru umowy arbitrażowej determinuje bowiem prawne kryteria jej oceny**¹³.

Jednym z koronnych argumentów na rzecz przyjęcia konkretnej koncepcji natury prawnej zapisu na sąd polubowny jest **dopuszczalność dokonania umowy arbitrażowej z zastrzeżeniem warunku lub terminu jej skuteczności. W nauce zdecydowanie dominuje przychylnie stanowisko w przedmiotowym zakresie**¹⁴. Przedstawiciele doktryny podkreślają, że warunek może mieć zarówno charakter zawieszający, jak i rozwiązujący¹⁵. Może się przy tym odnosić nie tylko do samego zapisu na sąd polubowny, ale także do sposobu postępowania i rozstrzygnięcia sądu polubownego¹⁶. Umowa o arbi-

---

wie polskim, [w:] *Międzynarodowy i krajowy arbitraż handlowy u progu XXI wieku. Księga pamiątkowa dedykowana doktorowi habilitowanemu Tadeuszowi Szurskiemu*, Warszawa 2008, str. 113; S. Frejowski, *Umowa o międzynarodowy arbitraż handlowy*, MoP 2007, nr 9, str. 526-527; A. W. Wiśniewski, *Charakter prawny instytucji arbitrażu w świetle nowelizacji polskiego prawa arbitrażowego*, ADR 2008, nr 2, str. 53 i n., w tym w szczególności str. 73-76; tenże, *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce. Status prawny arbitrażu i arbitrów*, Warszawa 2011, str. 35 i n., w tym w szczególności str. 77-84; J. Zrałek, W. Kurowski, *Wpływ przelewu wierzytelności na klauzulę arbitrażową*, ADR 2008, nr 3, str. 139.

¹¹ Tak: T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, str. 79-81. Podobnie: M. Mazur, *op. cit.*, str. 43.

¹² Por. B. Pankowska-Lier, D. Pfaff, *op. cit.*, str. 67; A. Monkiewicz, *Zapis na sąd polubowny*, R. Pr. 2001, nr 5, str. 41; M. Hałgas, *op. cit.*, str. 3; D. P. Kała, *op. cit.*, str. 166; J. J. Skoczylas, *op. cit.*, str. 136-137; M. Tomaszewski, *Umowa o arbitraż*, str. 285-286.

¹³ Tak w odniesieniu do umów procesowych w ogólności: R. Kulski, *Charakter prawny umów procesowych*, str. 54-55; tenże, *Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym*, str. 148-149; E. Rudkowska-Ząbczyk, *Pisemne czynności procesowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2008, str. 262-263. Więcej na ten temat zob.: B. Pankowska-Lier, D. Pfaff, *op. cit.*, str. 67; A. Monkiewicz, *op. cit.*, str. 41; M. Hałgas, *op. cit.*, str. 3; T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, str. 81; D. P. Kała, *op. cit.*, str. 168. Por. też: J. J. Skoczylas, *op. cit.*, str. 137.

¹⁴ Por. przykładowo w doktrynie polskiej: K. Potrzobowski, W. Żywicki, *Sądownictwo polubowne. Komentarz dla potrzeb praktyki*, Warszawa 1961, str. 20-21; W. Siedlecki, *O tzw. umowach procesowych*, str. 174-175; S. Dalka, *op. cit.*, str. 66-67; Z. Świeboda, *op. cit.*, str. 32 (w odniesieniu do umów procesowych w ogólności); M. Tomaszewski, *Umowa o arbitraż, podstawowe problemy prawne*, str. 18; A. Monkiewicz, *op. cit.*, str. 45; E. Samsel, *Treść umowy arbitrażowej*, R. Pr. 2004, nr 5, str. 110; tenże, *Wygaśnięcie zapisu na sąd polubowny w prawie polskim*, R. Pr. 2004, nr 1, str. 135; T. Ereciński, [w:] J. Ciszewski, T. Ereciński, *op. cit.*, str. 368; R. Kulski, *Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym*, str. 184-186; R. Morek, *op. cit.*, str. 134-135; F. Zedler, *Zapis na sąd polubowny*, str. 393; M. Hałgas, *op. cit.*, str. 8; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *op. cit.*, str. 120; K. Piasecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 1096-1217 KPC oraz aktów prawnych UE regulujących międzynarodowe postępowanie cywilne*. Tom III, pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2007, str. 255; T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, str. 104-105; K. Weitz, *op. cit.*, str. 621; M. Tomaszewski, *Umowa o arbitraż*, str. 299; A. W. Wiśniewski, *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce*, str. 427-428. Zob. także w literaturze niemieckiej: P. Schlosser, *Anmerkung zum Urteil des BGH vom 27.2.1970*, JZ 1970, nr 22, str. 733; K.H. Schwab, G. Walter, *Schiedsgerichtsbarkeit. Kommentar*, München 2000, str. 55; J. P. Lachmann, *Handbuch für die Schiedsgerichtspraxis*, Köln 2002, str. 110-111; J. Münch, [w:] *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen*. Band 3, pod red. T. Rauschera, P. Waxa, J. Wenzela, München 2008, str. 132; A. Baumbach, W. Lauterbach, J. Albers, P. Hartmann, *Zivilprozessordnung*, München 2010, str. 2381-2382; R. Geimer, [w:] *Zivilprozessordnung*, pod red. R. Zöllera, Köln 2010, str. 2232.

¹⁵ T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, str. 104-105; K. Weitz, *op. cit.*, str. 621; K.H. Schwab, G. Walter, *op. cit.*, str. 55; J. P. Lachmann, *op. cit.*, str. 110.

¹⁶ T. Ereciński, [w:] J. Ciszewski, T. Ereciński, *op. cit.*, str. 368; A. W. Wiśniewski, *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce*, str. 428.

traż może być na przykład zawarta pod warunkiem, że oznaczony arbiter wyrazi gotowość do rozstrzygnięcia sporu, którego dotyczy zapis na sąd polubowny lub będzie jeszcze żył¹⁷ lub konkretny sąd powszechny uzna się za niewłaściwy do rozstrzygnięcia sprawy¹⁸. Dopuszczalne jest również zastrzeżenie, iż zapis na sąd polubowny wygasa w razie śmierci lub likwidacji jednej z jego stron (wyłączenie przejścia zapisu na następców prawnych)¹⁹. Jeśli chodzi o termin, to strony mogą określić w zapisie na sąd polubowny, że będzie on obowiązywać tylko do pewnego czasu, z którego upływem utraci swą moc²⁰. Umowa arbitrażowa może również zastrzegać, że sąd polubowny zostanie powołany w określonym czasie²¹ lub przed upływem konkretnego terminu zostanie wydany wyrok²².

Odniesienie omawianej problematyki do zagadnienia charakteru prawnego zapisu na sąd polubowny wymaga natomiast dokonania w tym kontekście dyferencjacji pomiędzy czynnościami procesowymi a materialnoprawnymi. Jeśli chodzi bowiem o **czynności procesowe**, to w doktrynie przyjmuje się zgodnie, że **nie mogą być one zasadniczo dokonywane z zastrzeżeniem warunku lub terminu ich skuteczności**²³. „Przeciwko warunkom w czynnościach procesowych przemawia ich cel, sankcje, a nawet sam kształt postępowania”²⁴. Czynności procesowe nie mogą być więc zależne od zdarzeń przyszłych. „Od wystąpienia skutków czynności procesowych zależy bowiem byt procesu. Skutki czynności procesowych decydują o tym, czy proces się będzie dalej toczył, czy też zostanie umorzony. Nie można uzależniać bytu procesu od wystąpienia zdarzenia przyszłego i niepewnego, które, jeśli w ogóle się zdarzy, to tylko poza sądem i organ

---

W tym kontekście warto przytoczyć wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2001 r. Sąd stwierdził w nim bowiem, że zamieszczenie w umowie o arbitraż postanowienia, że „w razie nie zawarcia porozumienia na pierwszym spotkaniu spór między stronami będzie poddany sądowi powszechnemu” prowadzi do pozbawienia sądu polubownego funkcji rozstrzygnięcia sporu i umowa taka nie jest w związku z tym de facto zapisem na sąd polubowny. Por. wyr. SN z 11.07.2001 r., V CKN 379/00, OSNC 2002, nr 3, poz. 37.

¹⁷ K.H. Schwab, G. Walter, *op. cit.*, str. 55; J. P. Lachmann, *op. cit.*, str. 110.

¹⁸ K.H. Schwab, G. Walter, *op. cit.*, str. 55.

¹⁹ K. Weitz, *op. cit.*, str. 621.

²⁰ Tak w doktrynie polskiej: T. Ereciński, [w:] J. Ciszewski, T. Ereciński, *op. cit.*, str. 368; K. Weitz, *op. cit.*, str. 621. Por. także w literaturze niemieckiej: J. P. Lachmann, *op. cit.*, str. 110.

²¹ Tak w doktrynie polskiej: K. Weitz, *op. cit.*, str. 621. Por. także w judykaturze niemieckiej: BGH NJW 1976, 1591, 1592.

²² Tak w doktrynie polskiej: S. Dalka, *op. cit.*, str. 66-67; M. Tomaszewski, *Umowa o arbitraż, podstawowe problemy prawne*, str. 18; R. Morek, *op. cit.*, str. 134-135; K. Weitz, *op. cit.*, str. 621. Por. także w judykaturze niemieckiej: OLG Saarbrücken KTS 1961, 108, 110.

²³ Tak przykładowo: W. Berutowicz, *Znaczenie prawne sądowego dochodzenia roszczeń*, Warszawa 1966, str. 75; tenże, *Postępowanie cywilne w zarysie*, str. 247, 256; J. Lapiere, *Uгода sądowa w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 1968, str. 113; J. Mokry, *Uznanie powództwa w polskim procesie cywilnym*, AUWr No 111, Prawo XXX, Wrocław 1970, str. 96; E. Warzocha, *Cofnięcie powództwa oraz wniosku wszczynającego postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1977, str. 30-31; W. Siedlecki, *O tzw. umowach procesowych*, str. 174; Z. Świeboda, *op. cit.*, str. 32, 45-46; J. Mokry, *Czynności procesowe podmiotów dochodzących ochrony praw w postępowaniu cywilnym*, str. 66-67; H. Dolecki, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2007, str. 120; E. Rudkowska-Ząbczyk, *op. cit.*, str. 34; Ł. Błaszczak, *Wyrok sądu polubownego w postępowaniu cywilnym*, str. 108. Por. także: orz. SN z 1.06.1973 r., II CR 167/73, NP 1975, nr 4, str. 602-611 oraz J. Mokry, *Glosa do orzeczenia SN z dnia 1 czerwca 1973 r.*, II CR 167/73, NP 1975, nr 4, str. 604 i n.

²⁴ Z. Świeboda, *op. cit.*, str. 45-46.

sądowy może się o nim w ogóle nie dowiedzieć²⁵. W związku z tym **warunek lub termin jest dopuszczalny jedynie w nielicznych sytuacjach określonych przez ustawę procesową**²⁶. Chodzi tutaj o przypadek, gdy w myśl przepisu art. 70 § 2 KPC sąd może dopuścić tymczasowo do czynności stronę niemającą zdolności sądowej lub procesowej albo osobę niemającą należytego ustawowego umocowania, z zastrzeżeniem, że przed upływem wyznaczonego terminu braki będą uzupełnione, a czynności zostaną przez powołaną do tego osobę zatwierdzone. Podobnie zgodnie z treścią art. 97 § 1 KPC po wniesieniu pozwu sąd może dopuścić tymczasowo do podjęcia naglącej czynności procesowej osobę niemającą na razie przedstawić pełnomocnictwa²⁷. Poza tym tylko w jednej sytuacji strony mogą same określić termin – dotyczy to przypadku zawieszenia postępowania na zgodny wniosek stron. Strony mogą bowiem zgodnie ustalić czas, na jaki postępowanie ma być zawieszona – z tym, że określony przez nie termin musi się oczywiście mieścić w granicach ustawowych²⁸ (por. art. 178, art. 181 pkt 2 oraz art. 182 § 1 KPC). W tym kontekście należy jednak zauważyć, iż w sytuacjach określonych w art. 70 § 1 i w art. 97 § 1 uzależnienie skutków czynności procesowych od warunku lub terminu następuje na podstawie decyzji sądu, a nie oświadczenia woli strony dokonującej danej czynności procesowej²⁹. Podobnie w przypadku podjęcia postępowania zawieszzonego na zgodny wniosek stron ostateczne rozstrzygnięcie należy również do sądu³⁰. **Czynność materialnoprawna może być natomiast niewątpliwie uzależniona od warunku lub terminu przez same strony.** Wynika to bowiem wyraźnie i jednoznacznie z treści przepisów art. 89 i n. oraz art. 110 i n. KC³¹. Nie ulega zatem wątpliwości, iż **uznanie dopuszczalności zastrzeżenia warunku lub terminu w treści zapisu na sąd polubowny wskazuje zdecydowanie na materialnoprawny charakter przedmiotowej umowy**³².

²⁵ R. Kulski, *Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym*, str. 185.

²⁶ Z. Świeboda, *op. cit.*, str. 32, 45-46; R. Kulski, *Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym*, str. 185-186; Ł. Błaszczak, *Wyrok sądu polubownego w postępowaniu cywilnym*, str. 108-109.

²⁷ Tak: R. Kulski, *Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym*, str. 186; E. Rudkowska-Ząbczyk, *op. cit.*, str. 34; Ł. Błaszczak, *Wyrok sądu polubownego w postępowaniu cywilnym*, str. 108-109. Podobnie: W. Berutowicz, *Znaczenie prawne sądowego dochodzenia roszczeń*, str. 75; tenże, *Postępowanie cywilne w zarysie*, str. 247, 256; J. Mokry, *Uznanie powództwa w polskim procesie cywilnym*, str. 96; E. Warzocha, *op. cit.*, str. 30-31; W. Siedlecki, *O tzw. umowach procesowych*, str. 174; H. Dolecki, *op. cit.*, str. 120.

²⁸ Tak: W. Berutowicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, str. 256; R. Kulski, *Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym*, str. 186. Podobnie: E. Warzocha, *op. cit.*, str. 30. Por. także: W. Siedlecki, *O tzw. umowach procesowych*, str. 174-175.

²⁹ Tak: W. Siedlecki, *O tzw. umowach procesowych*, str. 174; Z. Świeboda, *op. cit.*, str. 32; Ł. Błaszczak, *Wyrok sądu polubownego w postępowaniu cywilnym*, str. 110.

³⁰ W. Siedlecki, *O tzw. umowach procesowych*, str. 174-175.

³¹ Por. S. Szer, *Prawo cywilne: część ogólna*, Warszawa 1967, str. 349-356; S. Grzybowski, [w:] *System prawa cywilnego. Część ogólna*, t. I, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974, str. 505-506, 515 i n.; tenże, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1974, str. 216, 229-233; Z. Radwański, *Zarys części ogólnej prawa cywilnego*, Warszawa 1976, str. 210; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2001, str. 322-327. Zob. też: A. Wolter, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1977, str. 294-298; Z. Radwański, *Teoria umów*, Warszawa 1977, str. 251.

³² Tak również przede wszystkim: W. Siedlecki, *O tzw. umowach procesowych*, str. 174-175; Z. Świeboda, *op. cit.*, str. 32; K. Siedlik, *op. cit.*, str. 23; M. Hałgas, *op. cit.*, str. 8.

W tym kontekście wypada jednak odnieść się do odosobnionego stanowiska, jakie w odniesieniu do omawianej problematyki prezentuje *R. Kulski*. Autor ten opowiada się bowiem za procesowym charakterem umów procesowych i w związku z tym w konsekwencji przyjmuje, iż uzależnienie ich od warunku lub terminu jest zasadniczo niedopuszczalne. Czyni jednak równocześnie wyjątek jedynie właśnie w stosunku do zapisu na sąd polubowny. Argumentując podnosi, iż możliwość taką przewiduje wyraźnie prawo postępowania cywilnego. Świadczą o tym – jego zdaniem – następujące określenia: „w braku odmiennej umowy stron, zapis na sąd polubowny traci moc” (art. 1168 § 2 KPC) oraz „zapis utracił moc” (art. 1165 § 2, art. 1206 § 1 pkt. 1 KPC)³³. W konkluzji autor stwierdza, że „w takim wypadku zapis na sąd polubowny pod względem wykładni i oceny doniosłości zastrzeżonych w nim warunków oraz ich ziszczenia się podlega przepisom prawa cywilnego materialnego na równi z każdą inną umową”³⁴.

Odnosząc się do przytoczonego stanowiska należy przede wszystkim stwierdzić, iż wbrew twierdzeniom *R. Kulskiego* **uznanie dopuszczalności zastrzeżenia w umowie arbitrażowej warunku lub terminu nie daje się uzasadnić na gruncie procesowej teorii zapisu na sąd polubowny**. Po pierwsze stwierdzenie, iż umowa arbitrażowa, jako czynność procesowa, może zostać uzależniona od warunku lub terminu prowadzi w oparciu o przeprowadzone wyżej rozważania do nieuchronnego wniosku, że może to nastąpić jedynie w sytuacjach określonych wyraźnie w ustawie procesowej. Analiza przepisów Kodeksu postępowania cywilnego dotyczących zapisu na sąd polubowny prowadzi natomiast do konkluzji, iż zastrzeżenie takie mogłoby nastąpić z woli stron jedynie w sytuacjach określonych w art. 1168 KPC. Przepis ten stanowi bowiem, że jeżeli osoba wyznaczona w zapisie na sąd polubowny jako arbiter lub arbiter przewodniczący odmawia pełnienia tej funkcji lub gdy pełnienie przez nią tej funkcji okaże się z innych przyczyn niemożliwe, zapis na sąd polubowny traci moc, chyba że strony postanowiły inaczej. Nadto z utratą mocy umowy arbitrażowej mamy do czynienia także w sytuacji, gdy określony w jej treści sąd polubowny nie przyjął sprawy do rozpoznania lub gdy rozpoznanie sprawy w ramach tego sądu okazało się z innych przyczyn niemożliwe – ale również jedynie w braku odmiennej umowy stron. W tym kontekście należy zauważyć, że żadne ze wskazanych uzgodnień stron – odmiennie niż w przypadku zastrzeżenia warunku lub terminu przy czynnościach procesowych – nie wymaga dla swej skuteczności podjęcia jakiegokolwiek rozstrzygnięcia przez sąd. Poza tym, jak wynika z wcześniejszych rozważań, w doktrynie wskazuje się na różnorodne inne sytuacje, w których dopuszczalne jest zastrzeżenie w treści zapisu na sąd polubowny warunku lub terminu. Na tym tle należy więc stwierdzić, iż przyjęcie komentowanego stanowiska prowadziłyby do nieuzasadnionego ograniczenia (a nawet *de facto* do wyłączenia) zastosowania omawianych instytucji w odniesieniu do umowy arbitrażowej. Co więcej, pozostawałyby to również w sprzeczności z zasadniczo zgodnymi i prezentowanymi

³³ Tak: *R. Kulski*, *Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym*, str. 186. Na przedmiotowe stanowisko powołuje się również *Ł. Błaszczak*. Por. *Ł. Błaszczak*, *Wyrok sądu polubownego w postępowaniu cywilnym*, str. 109.

³⁴ *R. Kulski*, *Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym*, str. 186.

konsekwentnie od dawna poglądami przedstawicieli nauki. Po drugie, powołanie się przez *R. Kulskiego* w ramach rozważanej problematyki akurat na przepisy art. 1168 § 2 KPC oraz art. 1165 § 2 i art. 1206 § 1 pkt 1 KPC wydaje się być mylące. Odnoszą się one bowiem do wygaśnięcia zapisu na sąd polubowny (względnie utraty mocy przez umowę arbitrażową). Instytucji tej nie sposób jednak utożsamiać z dopuszczalnością uzależnienia przedmiotowej umowy od warunku lub terminu. Nieziszczenie się warunku zawieszającego lub ziszczenie się warunku rozwiązującego czy też wpływ terminu zastrzeżonego w treści zapisu na sąd polubowny stanowią bowiem zaledwie niektóre z przyczyn wygaśnięcia (względnie utraty mocy) przez zapis na sąd polubowny. Po trzecie, już jedynie na marginesie wypada stwierdzić, iż uznanie przez *R. Kulskiego* dopuszczalności zastrzeżenia w umowie o arbitraż warunku lub terminu stanowi bezpodstawny wyłom na gruncie przyjmowanej przez niego procesowej koncepcji charakteru prawnego umów procesowych i nie znajduje żadnego uzasadnienia przy przyjęciu, iż wskazanych instytucji nie sposób stosować w odniesieniu do pozostałych umów procesowych. Po czwarte, w tym kontekście nie sposób również odnaleźć jakiegokolwiek uzasadnienia dla konkluzji przyjętej przez autora, zgodnie z którą w omawianym zakresie zapis na sąd polubowny ma podlegać przepisom prawa cywilnego materialnego dotyczącym umów.

Reasumując należy zatem stwierdzić, że skoro przedstawiciele doktryny wypowiadają się zasadniczo zgodnie za dopuszczalnością dokonania zapisu na sąd polubowny z zastrzeżeniem warunku lub terminu jego skuteczności, to okoliczność ta przemawia jednoznacznie za przyjęciem materialnoprawnego charakteru umowy arbitrażowej.

